

BRITA SCHWARZ

Arbetstid och anställningstid

Svar till Aaberge, Dagsvik och Strøm

I sitt inlägg "Skatt og arbeidstilbud i Sverige" klagar Aaberge, Dagsvik och Strøm (ADS) på att jag i studien av skattereformens fördelningseffekter (SOU 1989:33, bilaga 17) "gjør et nummer" av att ADS studerat sambandet mellan marginaleffekter och anställningstid, och inte sambandet med faktiskt arbetad tid. I sakfrågan, nämligen att deras studie just avser anställningstid, verkar dock ADS hålla med mig eftersom man hävdar att ekonomisk teori inte gör anspråk på att förklara tjänstledigheter utan endast kontrakterad arbetstid.

Som jag uppfattar det gäller skillnaden i åsikt om det finns någon väsentlig skillnad mellan kontrakterad arbetstid (anställningstid) och faktiskt arbetad tid, eventuellt också mer allmänt vilken kunskap man skulle behöva för att göra utsagor om skattereformens framtida konsekvenser. Jag skall här först kommentera den första frågan.

Jag har använt HINK-data i flera olika projekt under senare år och har därför haft anledning att närmare granska data-definitioner och datakvalitén. ADS har använt HINK-data från år 1981. De innehåller två arbetstidsuppgifter från en enkätundersökning, nämligen antalet veckor per år och antalet timmar per vecka.

Timuppgiften avser det antal timmar per vecka, inklusive övertid, som enkätbesvararen angett att han/hon (och ev

make), *vanligen* har arbetat under 1981. Denna uppgift ger således ingen information om den övertid som tas ut i form av kompensationsledighet i stället för lön. Detta är väsentligt eftersom lägre marginalskatter kan påverka valet mellan övertidsersättning och kompensationsledighet. Att spridningen i veckotimsuppgifterna i HINK-data för heltidsarbetande inte är så stor innebär således inte att övertidsarbete är ovanligt i Sverige. Den enligt 1986 års HINK-data, "vanliga" veckoarbetstiden för heltidsanställda var i medeltal 41,3 timmar för löntagare och över 50 timmar för företagare. Skillnaden kan bli bero på att företagare har mindre möjlighet att ta kompensationsledigt.

Veckouppgiften i HINK-data avser antalet veckor per år som personen har arbetat eller varit tjänstledig med lön eller med ersättning från försäkringskassa. Tjänstledighet med reducerad lön, tex för studier, militärtjänstgöring etc ingår således också. Reglerna för tjänstledighet är rätt generösa i Sverige och tjänstledighet för studier, för vård av ett kanske obetydligt sjukt barn etc kan ge tid till husreparationer, bilreparationer och annat arbete inom den informella ekonomin.

Den kontrakterade arbetstiden är normalt 52x40 timmar per år för heltidsanställda löntagare. Deras faktiska arbetstid avviker från denna tid på grund av övertid och tjänstledigheter. Eftersom det är just dessa faktorer som kan tänkas påverkas av en marginalskattesänkning och de inte beaktas är det inte förvånande att man inte funnit någon mer märkbar effekt för gifta män; de har ju i regel heltidsanställning.

Det finns emellertid ytterligare ett an-

*Forskningschef BRITA SCHWARZ
är verksam vid EFI, Handelshögskolan
i Stockholm.*

tal problem som begränsar möjligheten att använda HINK-data och den norska studien (Aaberge, Strøm & Wennemo [1989]) som underlag för en bedömning av skattereformens konsekvenser för arbetsutbudet. Dessa gäller bla bestämningen av marginallöner, urvals begränsningen och inkomsteffektens inverkan.

För att kunna bestämma substitutions-effekten behöver man veta marginallönen. Eftersom marginallönen inte efterfrågas i enkäten förmodar jag att den bestämts ur uppgifterna om arbetsinkomst och anställningstid. Marginallönen blir då för låg om timersättningen för övertid är högre än den genomsnittliga eller om anställningstiden också omfattat tjänstledighet med reducerad lön. Ytterligare ett problem är att uppgifterna om anställningstid och arbetsinkomst kommer från olika källor, enkätundersökningen respektive skattedeklarationen. Anställningstiden kan tex omfatta arbete som inte motsvaras av någon inkomst som deklarerats, tex på grund av att arbetet utförts utomlands. Ett tecken på detta är att det finns heltidsanställda löntagare som enligt HINK-data har mycket låga arbetsinkomster, under 10 000–20 000 kr. Fastän kvalitén på HINK-data successivt förbättrats var det i 1986 års HINK-undersökning så mycket som 5 procent av de heltidsanställda löntagarna som hade en arbetsinkomst på mindre än 50 000 kr. Och över 20 procent hade inte alls besvarat frågorna om anställningstiden.

I den norska studien har urvalet begränsats så att det endast omfattar en mindre del av HINK-hushållen, vilket kan ge systematiska fel. Så tex ingår inte alls ensamstående utan endast förvärvsaktiva gifta par. För att bedöma skattereformens konsekvenser är naturligtvis också ensamstående av intresse. Antalet förvärvsaktiva sådana hushåll var över 1,5 miljoner 1981 och har sedan dess ökat. Och av de över 6 000 förvärvsaktiva gifta par som ingick i 1981 års HINK-undersökning har endast 1 649 hushåll använts

för skattning av modellparametrerna. Om tex alla företagarkushåll eller alla som inte angett någon arbetstid sorterats bort påverkar detta resultatet.

Skattereformens inverkan på arbetsutbudet beror dels på substitutionseffekten och dels på inkomsteffekten. Men om eller hur inkomsteffekten motverkar substitutionseffekten beror helt på hur marginalskattesänkningarna finansieras. Den norska studien genomfördes sommaren 1988. Den avser således inte Inkomstskatteutredningens finansieringsförslag från våren 1989. I utredningens slutförslag bör inkomsteffekten i mindre utsträckning motverka substitutionseffekten än i det finansieringsalternativ som den norska studien förutsatt.

Den svenska skattereformen syftar bla till att uppnå samhällsekonomiska effektivitetsvinster genom effektivare kapitalutnyttjande och bättre anpassning till internationella förhållanden. Skattereformen ger vidare incitament till ett förändrat tidsutnyttjande; det blir tex något mer lönsamt att ägna sig åt arbete inom det egna yrkesområdet och något mindre lönsamt att ägna sig åt skatteplanering och att ta kompensationsledigt, tjänstledigt etc för att ägna sig åt obeskattat arbete. Fler-talet av de beteendevariabler som skattereformen kan påverka ingår således inte i den norska studien. Den synes dock inte heller göra anspråk på att vara någon prognosmodell; det framgår att den redovisar resultat från modellexperiment som bygger på samband som främst avser beskriva och förklara anställningstidsval i det förflutna. Det egentliga problemet är väl att den i den svenska debatten – helt felaktigt – kommit att uppfattas som en prognosmodell.

Referenser

- Aaberge, R, Strøm, S & Wennemo, T, [1989], "Skatt, arbeidstilbud og inntektsfordeling i Sverige." Bilaga 2 i del IV av *Reformerad inkomstbeskatning*. SOU 1989:33.